

ПАВЛО ЮРІЙОВИЧ ДАНИЛЬЧЕНКО,*Харківський національний університет внутрішніх справ;*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5973-9414>,

e-mail: 21.1dpy@gmail.com

**КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ КРИМІНАЛЬНОГО РАДИКАЛІЗМУ
СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ**

Статтю присвячено дослідженню стану кримінального радикалізму серед засуджених в установах виконання покарань. З'ясовано, що кримінальний радикалізм – це заборонені законом про кримінальну відповідальність прояви радикального, насильницького впливу на складові середовища відбування покарань із метою їх докорінної зміни. Кримінальний радикалізм серед засуджених представлений блочною структурою, яка передбачає неоднаковий кримінально-правовий зміст і межі відповідних асоціальних практик. Виділено й охарактеризовано ендогенний та екзогенний кримінальний радикалізм в установах виконання покарань. Сукупні усереднені щорічні показники екзогенного та ендогенного кримінального радикалізму фіксуються на рівні 142 кримінальних правопорушення, частка у структурі злочинності серед ув'язнених – 10 %, наявна тенденція до позитивного приросту.

Ключові слова: кримінальний радикалізм, позбавлення волі, установи виконання покарань, убивство, бунт, рівень, структура.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Кримінальний радикалізм в установах виконання покарань є дуже небезпечним феноменом, здатним не лише дестабілізувати діяльність указаних установ, а й створити небезпеку для життя і здоров'я інших засуджених, персоналу, а також негативно вплинути на криміногенну обстановку поза межами місць позбавлення волі. В умовах воєнного стану, широкого спектра не тільки безпосередньо військових, а й гібридних загроз кримінальний радикалізм серед засуджених здатен набувати властивості додаткового деструктивного фактору для складових національної безпеки. Тому і протидія його відтворенню в умовах сьогодення репрезентує не тільки суто кримінально-превентивне, а й політичне значення.

Зауважимо, що дослідженню феномена радикалізму у вітчизняній науці вже приділено досить значну увагу, про що свідчать праці О. М. Бандурки, Є. Ю. Бараша, В. С. Батиргарєєвої, І. Г. Богатирьова, В. В. Василевича, В. В. Голіни, В. К. Грищука, О. І. Гурова, Т. А. Денисової, О. М. Джужи, В. М. Дрьоміна, А. П. Закалюка, О. Г. Кальмана, І. І. Карпеця, О. Г. Колба, О. М. Костенка, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, Ю. В. Орлова, А. Х. Степанюка, В. М. Трубникова, О. Ю. Шостко, І. С. Яковець та ін. Не можна оминати увагою й монографію (та відповідну їй докторську дисертацію) Н. Г. Маслової (2020) «Протидія кримінальному радикалізму в Україні». Певна річ, вони лишаяються не специфікованими під запити протидії кримінальному

радикалізму саме серед засуджених до позбавлення волі. Розробка ж заходів протидії вимагає попередньої діагностики стану вказаного кримінологічного феномена, чим і зумовлюється актуальність теми цієї статті.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є формування теоретичної моделі стану кримінального радикалізму серед засуджених в установах виконання покарань. *Завданнями* статті є: 1) визначення кримінально-правових меж і функціональних сегментів кримінального радикалізму серед засуджених в установах виконання покарань; 2) встановлення й опис кількісних та якісних показників середовища засуджених; 3) характеристика стану злочинності серед засуджених в установах виконання покарань; 4) встановлення, опис і контекстуальне пояснення кількісних та якісних показників стану кримінального радикалізму серед засуджених в установах виконання покарань.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. На філософському рівні методологія кримінологічного аналізу стану кримінального радикалізму серед засуджених в установах виконання покарань представлена діалектичним детермінізмом і передбачає оперування принципами історизму, системності, діалектичного протиріччя, рівноваги та загального зв'язку. Загальнонауковий рівень представлений методами гіпотези, аналізу, синтезу, неповної індукції, порівняння. Серед конкретних наукових методів застосуванню підлягали статистичне

спостереження (база аналізу офіційної державної статистичної звітності про стан зареєстрованих кримінальних правопорушень за 2010–2021, 2016–2021 рр. за різними показниками), контент-аналіз 180 обвинувальних вироків за статтями 115, 121, 255-1, 345, 391, 392 КК України, експертні оцінки 85 працівників Державної кримінально-виконавчої служби України, 3 керівників підрозділів рівня центрального апарату Національної поліції України, Служби безпеки України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Складна сутність радикалізму значною мірою виявляється в низці середовищно специфічних просторів соціальної діяльності, зокрема в установах виконання покарань закритого типу, виправних і виховних колоніях, а також арештних домах, слідчих ізоляторах у передбачених КВК України випадках, коли вони виконують функції установ виконання покарань (далі – установи виконання покарань). Саме в середовищі формуються основні подразники, тригери, приводу й осереддя акумуляції, концентрації та розрядки агресивного потенціалу радикального руху. Причому яким би середовищем не було, саме в ньому варто шукати ті фактори, вплив на які здатен блокувати розгортання детермінаційного ланцюжку кримінально радикальних практик. Інша справа у масштабах сприйняття середовища, контури якого можуть і нерідко виходять за межі безпосередньої установи виконання покарань, коли остання, в особі персоналу, набуває символічно продовжуваного значення порядків більш високого рівня утворення (служба, держава тощо). Так, подібний підхід, кут зору на детермінацію злочинності властивий для так званих ситуаційних стратегій протидії злочинності, які чи не найвиразніше виявилися в американській кримінологічній доктрині та превентивній діяльності. Тому цілком закономірно, що і в нашому дослідженні на деяких рівнях він буде перевалюючим, хоча і не винятковим. Однак це не означає, що ми відмовляємося від вітчизняної кримінологічної доктрини пошуку глибинних криміногенних факторів. За задумом у межах цього дослідження має поєднатися ситуаційний, сутнісний і факторний підходи на мультидисциплінарній методологічній платформі.

Водночас не можна заперечувати і того факту, що специфічність радикалізму в установах виконання покарань має визначатися низкою інституційних характеристик системи таких установ і похідних від них обставин, що впливають на організацію життєдіяльності як засуджених, так і персоналу вказаних установ.

У складних запльотах таких обставин, характеристик і варто шукати ключові детермінанти кримінального радикалізму серед ув'язнених, впливаючи на які гіпотетично можливо знизити рівень криміногенно радикального потенціалу вітчизняної пенітенціарної (у широкому значення цього терміна) системи.

Принагідно зауважимо, що здійснюваний нами кримінологічний аналіз ускладнюється відомими обставинами, пов'язаними з веденням активних бойових дій у низці регіонів у зв'язку з відсіччю Україною збройної агресії рф. Тимчасово окуповані рф території є мінливими. Їх обсяг то розширюється, то звужується, через що ми позбавлені постійної бази для емпіричного аналізу в сенсі конкретного переліку установ виконання покарань, певна частина яких, починаючи з 2014 р., а також з 24 лютого 2022 р., потрапила під фактичний контроль окупаційної адміністрації рф на території України. Зважаючи на це, за аналітичну базу ми обрали кількісні показники системи виконання покарань (у частині її установ закритого типу), що існували станом на 1 січня 2022 р.

Отже, на вказану дату вітчизняна кримінальна юстиція мала у своєму розпорядженні 148 установ виконання покарань, з яких 69 – установи виконання покарань закритого типу, 17 слідчих ізоляторів. У 17 установах виконання покарань засуджені не утримуються через оптимізацію функціонування кримінально-виконавчої системи¹; ці установи законсервовані. Фіксується неухильна тенденція до скорочення як кількості таких установ, так і кількості осіб, які в них утримуються, тобто засуджених до позбавлення волі на певний строк або довічно. Протягом останніх двадцяти років, себто з 1 січня 2001 р. по 1 січня 2021 р., кількість ув'язнених скоротилась приблизно на 78 % (див. діаграму 1).

Зауважимо на певних кореляціях подібного зниження рівня й індексу судимості з такими факторами, як: а) суттєве скороченням території статистичного обліку через тимчасову окупацію окремих районів Донецької та Луганської областей, АРК; б) реальні зміни у практиці призначення покарань щодо переорієнтування на винятковість (у значенні крайньої міри) застосування позбавлення волі на певний строк і

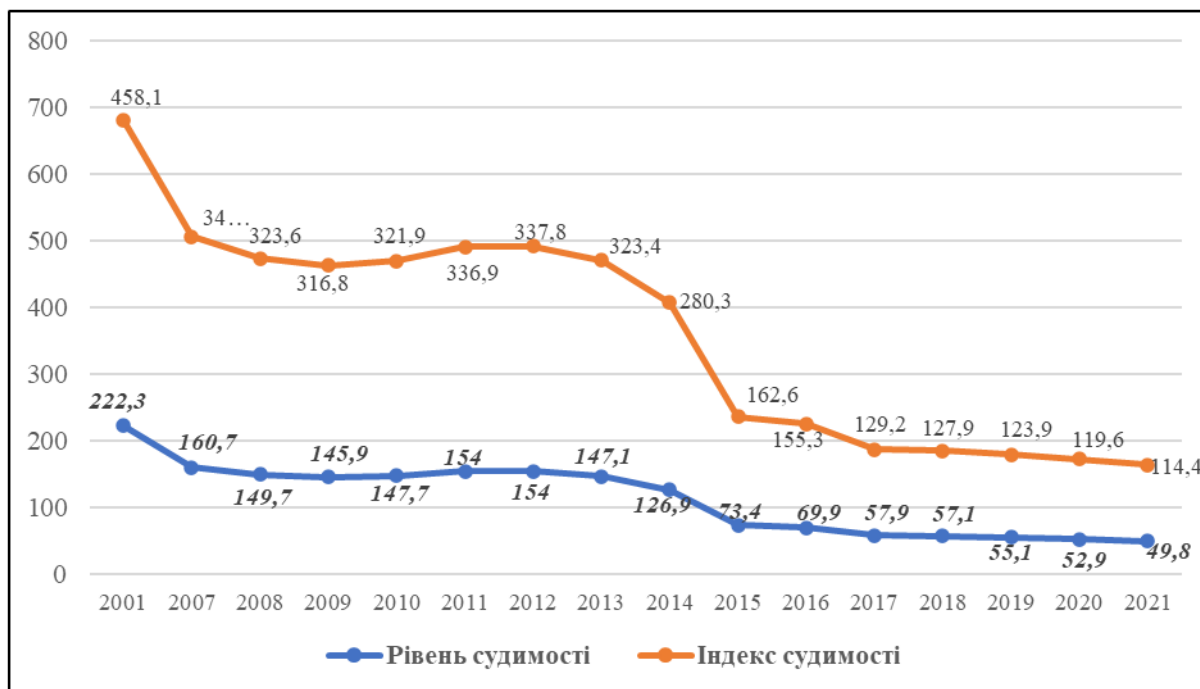
¹ Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України // Державна кримінально-виконавча служба України : офіц. сайт. URL: <https://kvs.gov.ua/wp-content/uploads/2020/07/zagalna-harakterustuka.pdf> (дата звернення: 08.11.2022).

його відбування; в) зміни, які вносились до ч. 5 ст. 72 КК України щодо зарахування строку попереднього ув'язнення до строку відбування покарання у вигляді позбавлення волі на

певний строк день за два, що спричинило «неочікуване» «дострокове» звільнення від подальшого відбуття покарання значної кількості засуджених у зв'язку з перерахунком строку.

Діаграма 1

Графічне зображення рівня і динаміки судимості (за показниками засуджених до позбавлення волі) в Україні протягом 2001–2021 рр. в абсолютних (тис. осіб) та відносних (на 100 тис. населення) величинах

Хоча подібна динаміка виглядає соціально привабливою і здається сприятливою, вона не має вводити в оману, оскільки не корелює з іншими більш кримінологічно значущими показниками функціонування системи кримінальної юстиції, передусім за критеріями роботи судової влади. Так, наприклад, якщо кількість кримінальних проваджень, що була розглянута в судах першої інстанції, з 2014 й до 2021 р. скоротилася майже на 20 тис. (зі 131 тис. до 112 тис.), то кількість проваджень, що перебували на розгляді і рішення за якими не прийнято, навпаки зросла, при чому більш ніж на 55 тис.: з 157,2 тис. у 2014 р. до 216,5 у 2021 р. Не в останню чергу це пов'язано і з кризовими явищами, зумовленими вадами судової реформи в Україні, значним відтоком кадрів із судів, істотним некомплектom значної кількості суддів та, відповідно, зростанням навантаження на суддів, зниженням темпів та якості судового розгляду. Ці та інші негативні фактори у функціонуванні судової системи в Україні ґрунтовно досліджені в монографії Л. М. Мар'єнко (2022) «Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяж-

ного: кримінологічна характеристика та запобігання», що звільняє нас від необхідності більш детально характеризувати десинхронізацію в показниках стану злочинності, судової діяльності та «наповнюваності» установ виконання покарань.

Натомість проміжний висновок із цих відомостей і суджень такий: система кримінальної юстиції України накопичила критично високий потенціал для кардинальної зміни тенденції щодо наповнюваності установ виконання покарань закритого типу. Додатково актуалізує та підтверджує цю думку та обставина, що правовий режим воєнного стану зумовлює зміну кримінально-правової політики у бік посилення жорсткості покарань як на рівні загальних засад їх призначення, так і на рівні конструктивних особливостей складів кримінальних правопорушень, а також криміналізації «нових» видів суспільно небезпечних діянь. Скажімо, внесені з початком повномасштабної збройної агресії РФ проти України зміни до ч. 4 ст. 185, ст. 186 КК України зробили із чи не найпоширеніших кримінальних проступків (зокрема, щодо крадіжки) тяжкі

злочини лише на тій підставі, що вони вчинені в умовах воєнного стану, безвідносно конкретної обстановки їх учинення. Тобто не з використанням умов воєнного стану (як це визначено у п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України), а просто в умовах такого стану. У найближчій перспективі залежно від судової практики це призведе або до широкого застосування ст. 69 КК України як способу елімінації необґрунтованої репресивності кримінально-правової політики, втіленої у вказаних законодавчих змінах, або (що більш вірогідно) до істотного зростання ув'язнених у виправних колоніях.

І перша інформація, що дозволяє дійти висновку про формування саме останньої тенденції, вже є. Так, у 2022 р. кількість засуджених в Україні становила майже 64 тис. осіб, що більш ніж вдвічі перевищує показник 2021 р. Про це йдеться в матеріалах до проекту бюджету на 2023 р. Згідно з документом у поточному році у слідчих ізоляторах перебуває 21 350 осіб, що на 4 тисячі осіб більше ніж у 2021 р. А от кількість засуджених осіб зросла у понад 2 рази. Зокрема, якщо у 2021 р. було 30 907 осіб, то у поточному році цей показник зріс до майже 64 тисяч осіб. При цьому обсяг видатків на харчування засуджених осіб, а також узятих під варту зменшився. Якщо в 2021 році на ці цілі в державному кошторисі було передбачено близько 760 млн грн за загальним і спеціальним фондами держбюджету, то у 2022 р. цей показник зменшився до трохи більше 640 мільйонів державних грошей. До зазначеної суми включено і витрати на харчування військовополонених. І це лише початкова фаза зазначеної тенденції. Збереження відповідних положень законодавства про кримінальну відповідальність, незавершеність реформи судової влади, збереження соціальних метадеструктивних чинників війни не дає достатніх підстав для оптимістичних прогнозів щодо змін у кримінологічній обстановці, зокрема за досліджуваним параметром. Тому і потенціал для інтенсифікації кримінального радикалізму в установах виконання покарань слід визнати також вельми високим і з тенденцією до зростання.

Сам радикалізм може розумітись як соціальна практика відмежування та опозиціонування, яка виходить із заперечення наявного порядку (правового, політичного, економічного, морального тощо) та установки на зміну засновків суспільного співжиття, що реалізується через умовно інтенсивну активність щодо конструювання альтернативного порядку і його діяльнису або символічну онтологізацію. Подібний підхід відстоюється у

працях Н. Г. Маслової (2020), а також поглиблюється через формування матриці кримінологічного-екзистенціального аналізу (Орлов, 2021). І хоча кримінальний радикалізм у низці випадків тяжіє до акціонізму за системою сутнісних ознак останнього (Орлов, 2022), тим не менш вони не співпадають цілком. Акціонізм, зокрема кримінальний, на відміну від радикалізму, значною мірою має суто особистісну етіологію і спрямованість на персональне виявлення у середовищі, а не на зміну середовища як такого. І цю відмінність варто мати на увазі під час формування емпіричної бази кримінологічного аналізу.

Отже, кримінальний радикалізм серед засуджених в установах виконання покарань – це насамперед заборонені кримінальним законом прояви радикального, насильницького впливу на складові середовища відбування покарань з метою їх докорінної зміни.

У цьому контексті заслуговує на увагу позиція І. М. Копотуна (2013), який, досліджуючи особливості запобігання злочинним проявам у виправних колоніях, запроваджує до наукового обігу категорію «злочини, що призводять до надзвичайних ситуацій». До таких злочинів він відносить ті юридичні склади, які передбачені статтями 115 (348), 147 (349), 294, 391, 392, 393 КК України. Такий підхід видається нам виправданим у сенсі наукового забезпечення нормального функціонування виправних колоній, запобігання криміногенним та/або кримінальним надзвичайним ситуаціям. Проте щодо предмета нашого дослідження він (підхід) не є релевантним. Надзвичайні ситуації – поняття констелятивне відносно радикалізму. Так, вони співвідносні, але ж не кожен акт кримінального радикалізму веде до надзвичайних ситуацій, і не кожна надзвичайна ситуація є кримінально-радикальним проявом. Та й, власне, поняття «надзвичайна ситуація» є вельми умовним, контекстуальним, оціночним.

Не позбавлена можливості до критичного сприйняття і думка Є. Ю. Бараша (2017) щодо того, що злочинність у місцях позбавлення волі як приклад найбільш небезпечних відхилень від соціальних норм є відносно масовим соціально-правовим явищем, яке має тенденцію до змін залежно від домінуючих мотивів у специфічному середовищі засуджених. У загальному ж контексті цей вид злочинності, як акцентує Є. Ю. Бараш (2017), можна розглядати як боротьбу «ізолюваних» від суспільства індивідів (або угруповань) проти встановлених державою соціальних і правових відносин. Неважко помітити, що викладене бачення є

дещо однобічним, адже з поля зору дослідника випадає, по-перше, та частина кримінальної активності засуджених, яка спрямована не на порушення встановленого порядку відбування покарань, а на вирішення у кримінальний спосіб конфліктів у середовищі самих засуджених, на заволодіння майном осіб поза місцями позбавлення волі, дистанційний (заборами поштової кореспонденції, телефонного зв'язку тощо) насильницький вплив на правоохоронців, суддів та ін (статті 345, 377 КК України). По-друге, випадає значний дисфункційний сегмент пенітенціарної системи (в широкому значенні цього терміна) у вигляді злочинності серед персоналу установ виконання покарань, як на тому ми вже наголошували.

Отже, феномен кримінального радикалізму в установах виконання покарань вимагає щонайменше бінарного підходу: кримінальний радикалізм серед засуджених і серед персоналу вказаних установ. Водночас кожен із них, у свою чергу, виявляє внутрішню феноменологічну, функціональну варіативність, що змушує нас вдатися до додаткової диференціації цих кримінальних феноменів. Слідуючи цій логіці, кримінальний радикалізм серед засуджених може бути представлений блочною структурою, яка передбачає неоднаковий кримінально-правовий зміст і межі відповідних асоціальних практик. Це – ендегенний та екзогенний кримінальний радикалізм.

Перший блок – ендегенний радикалізм засуджених в установах виконання покарань. Він виявляється у кримінальних спробах осіб із засуджених (та утримуваних під вартою, заарештованих) внутрішнього перевлаштування комунікативного середовища самих засуджених, зміни засновків соціальної взаємодії, «правил гри» чи персоніфікованих джерел фактичної влади. Цей блок представлений кримінальними правопорушеннями, передбаченими статтями 115, 121 (у частині умисних убивств і тяжких тілесних ушкоджень з боку засуджених щодо інших засуджених) та ст. 255-1 КК України.

Тільки статистичним шляхом виділити з масиву злочинів, передбачених вказаними статтями, ті, що змістовно можуть бути віднесені до феномена кримінального радикалізму, не видається можливим. По-перше, загальнодоступні статистичні форми обліку кримінальних правопорушень не передбачають такої окремої ознаки групування, як їх учинення в установах виконання покарань. По-друге, навіть загальна кількість зареєстрованих, ска-

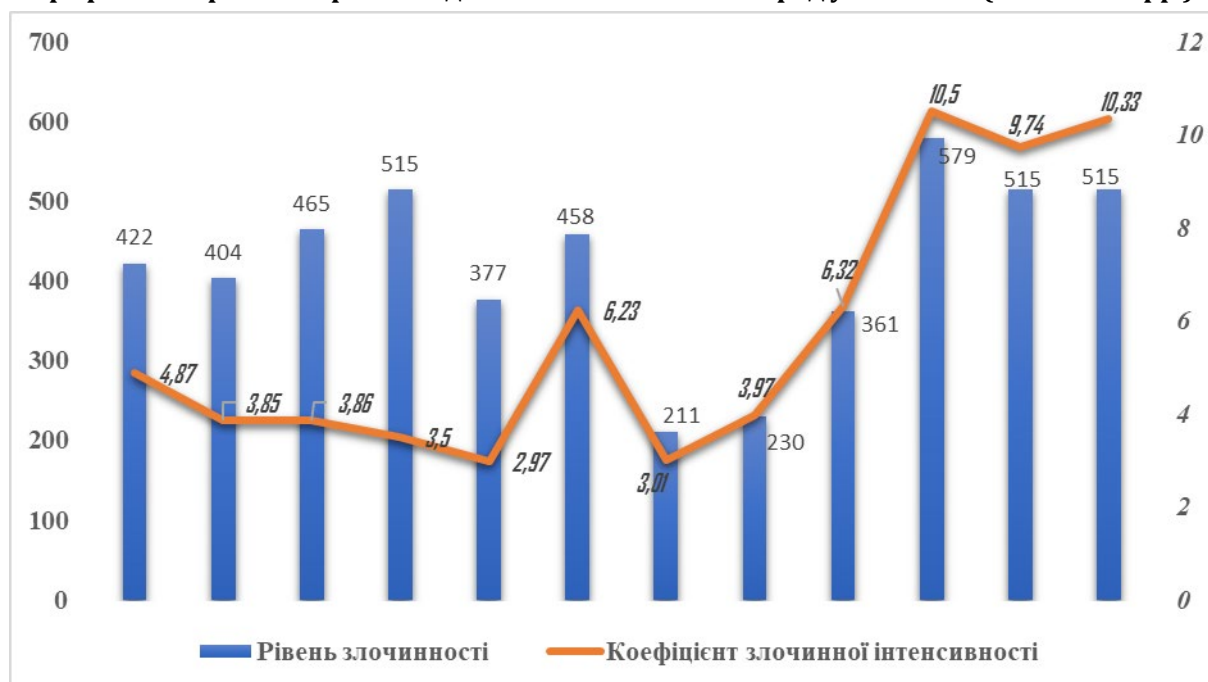
жімо, умисних убивств, вочевидь, буде відрізнятися від тих убивств, що можуть бути віднесені до проявів кримінального радикалізму. Тому необхідним є вибірковий контент-аналіз вироків про вчинення кримінальних правопорушень означеної категорії серед засуджених в установах виконання покарань закритого типу. Тільки такий аналіз, який матиме деяку похибку, дасть можливість, застосувавши індуктивний метод, визначити питому вагу радикальних проявів із загального масиву злочинності в установах виконання покарань. При цьому з різних джерел кримінологічної інформації (аналітичні огляди, наукові дослідження) нам вдалося отримати конкретні цифри за відповідними групами кримінальних правопорушень, учинених в установах виконання покарань. Тож цифри, якими ми оперуватимемо в цій роботі у формуванні моделі кримінального радикалізму в установах виконання покарань, матимуть комбіноване походження та поєднують: а) оброблені статистичні дані; б) дані з результатів інших наукових досліджень, аналітичних звітів; в) усереднені дані, виділені з усталеного (на підставі аналізу показників відомих часових інтервалів) співвідношення кримінальних правопорушень загального спрямування та кримінально радикального, а також на підставі контент-аналізу обвинувальних вироків.

Дотримуючись діалектичної логіки виділення із загального особливого та окремого, первинним на цьому дослідницькому шляху вважаємо формування кримінологічної моделі (хоча б у найбільш загальних обрисах, широкими мазками, так би мовити) злочинності серед засуджених в установах виконання покарань.

Як відомо, будь-яке соціальне явище є контекстуальним і виявляє суттєві залежності в сутнісних і номінальних своїх характеристиках саме від соціального контексту. Однією зі складових цього контексту є вже надана нами кількісно-якісна характеристика системи виконання покарань. Але цього недостатньо. Цілком зрозуміло, що феномен кримінального радикалізму в установах виконання покарань не може бути розглянутий окремо від контекстуально базової соціальної діяльності – злочинності в цих установах. Тому для наочності здійснюваного аналізу звернімося до опису та пояснення кримінологічної інформації, виходячи із загальнокримінального контексту (див. діаграму 2).

Діаграма 2

Графічне зображення рівня та динаміки злочинності серед ув'язнених (2010–2021 рр.)

Як можна бачити з діаграми 2, динаміка злочинності серед засуджених до позбавлення волі на певний строк і довічно ув'язнених загалом не надто корелює з тенденцією до зниження кількості засуджених цієї категорії. При цьому яскраво вираженого тренду не фіксується. Зниження і рівня, і коефіцієнта злочинної інтенсивності чергуються з фазами зростання. Приблизний період динамічних коливань – 6 років. Зрештою, у 2021 р. маємо показник у 515 кримінальних правопорушень та індекс 6,1 на 1 тис. засуджених проти 422 злочинів та індексу 4,87 у 2010 р. Фактично можемо говорити про погіршення криміногенної обстановки в установах виконання покарань, хоча і за відсутності однозначної, чіткої тенденційності.

Із кримінологічної доктрини, зважаючи на знання про стійкість злочинності, та численних результатів прикладних досліджень відомо, що відсутність усталеної тенденції у відтворенні злочинності означає як нестійкість, нестабільність її детермінаційного підґрунтя (зокрема, антикримінальної параметрії), статистичної бази аналізу, так і вади у системі виявлення, реєстрації, зміни в законодавстві. Кожна із цих чотирьох позицій має місце і в ситуації з динамікою злочинності в установах виконання покарань. У наявності і скорочення статистичної бази відтворення злочинності взагалі внаслідок тимчасової окупації територій України з 2014 р. Поряд із цим фіксується погіршення криміногенної обстановки через зниження рівня життя, деурбані-

зацію та інші негативні фактори, пов'язані з війною, а надто від 24 лютого 2022 р. Так само вплинули на динамічну картину і вже згадані нами «воєнні» новели закону про кримінальну відповідальність. При цьому значною мірою неререформованою (не завершеною організаційно-правової зміни, зміни у кадровій політиці тощо) лишається сама Державна кримінально-виконавча служба України, що також не могло не позначитися на обстановці в самих установах виконання покарань, на рівні і якості оперативної роботи в них тощо. Отже, відсутність стабільної динаміки, накладання на динамічну картину додаткових специфічних факторів функціонування ДКВС України є цілком зрозумілим і закономірним.

Принагідно зауважимо, що в абсолютному вимірі найвищі показники рівня були зафіксовані у 2019 р. – 579 кримінальних правопорушень, найнижчі – у 2016 р. та 2017 р. – 211 та 230 відповідно. Водночас у відносних величинах, за показником індексу злочинної (кримінально протиправної) інтенсивності у розрахунку на 1 тис. ув'язнених, найбільш несприятливими виявилися 2018 та 2021 рр. – 10,5 та 10,33 відповідно, найсприятливішими – 2013, 2014 та 2016 рр. – 3,5, 2,97 та 3,01 відповідно. Середньорічне значення ряду (рівень злочинності) складає 428,7 кримінальних правопорушень. Середнє значення індексу злочинної інтенсивності за означений інтервал – 5,78.

За період в останні 5 років (2017–2021 рр.) середнє значення індексу злочинної

інтенсивності істотно перевищує попередній період і середнє значення за весь часовий інтервал аналізу і складає 8,6. Так само і середнє значення рівня за цей період суттєво перевищує середній за рядом і складає 498,2 кримінальних правопорушень. Зважаючи на це, загалом можна зробити обережний висновок про помірно несприятливу тенденцію у відтворенні злочинності в установах виконання покарань, а також про ймовірне зростання її латентної частини. Середній темп приросту – 4–5 % на рік.

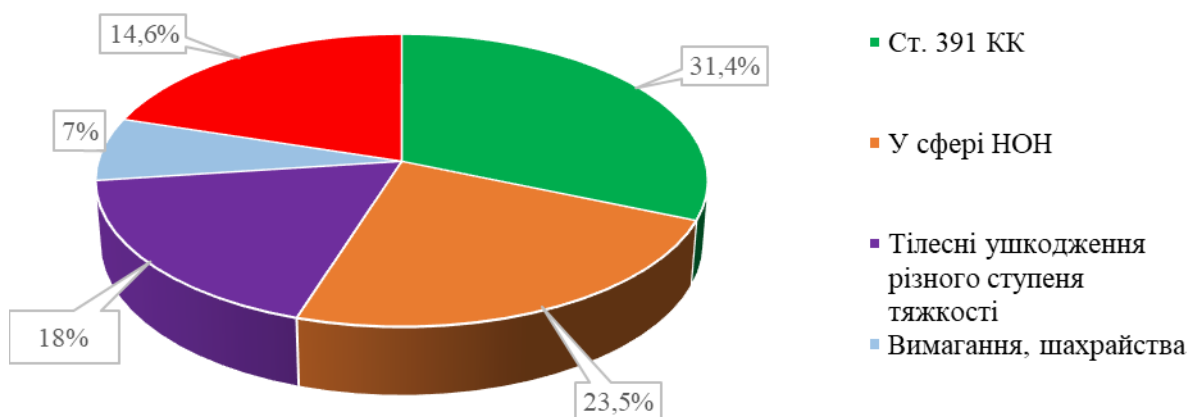
У структурі злочинності серед засуджених (меншою мірою – серед ув'язнених у СІЗО) вже традиційно (це стала структура протягом останніх 20 років) фіксується три групи найпоширеніших кримінальних правопорушень: 1) злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань (ст. 391 КК України); 2) кримінальні правопорушення у сфері

обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (здебільшого статті 307, 309 КК України); 3) заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості. Як бачимо, тільки перша й остання групи із традиційних структуроутворюючих категорій кримінальної активності можуть вміщати в собі елемент кримінального радикалізму. Решта його складових належить до неструктуроутворюючих видів кримінальних правопорушень, що не применшує їх небезпечності, зокрема в масштабах національної безпеки, що виявилось під час повномасштабної агресії рф проти України.

Отже, близько третини всіх кримінальних правопорушень, що вчиняються в установах виконання покарань, – це злісна непокора вимогам адміністрації – ст. 391 КК України (див. діаграму 3).

Діаграма 3

Кримінально-правова структура злочинності в установах виконання покарань (2016–2021 рр.)

Ще приблизно чверть (23,5 %) припадає на наркозлочинність. Приблизно кожне шосте (18 %) кримінальне правопорушення – це умисне заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості. Вимагання й шахрайства (зокрема, ті, потерпілими від яких є особи, що знаходяться поза установами виконання покарань) складають 7 %. На решту категорій кримінальних правопорушень сукупно припадає 14,6 %. Однак потрібно також наголосити на тому, що наркозлочинність взагалі є високолатентною, зокрема в установах вико-

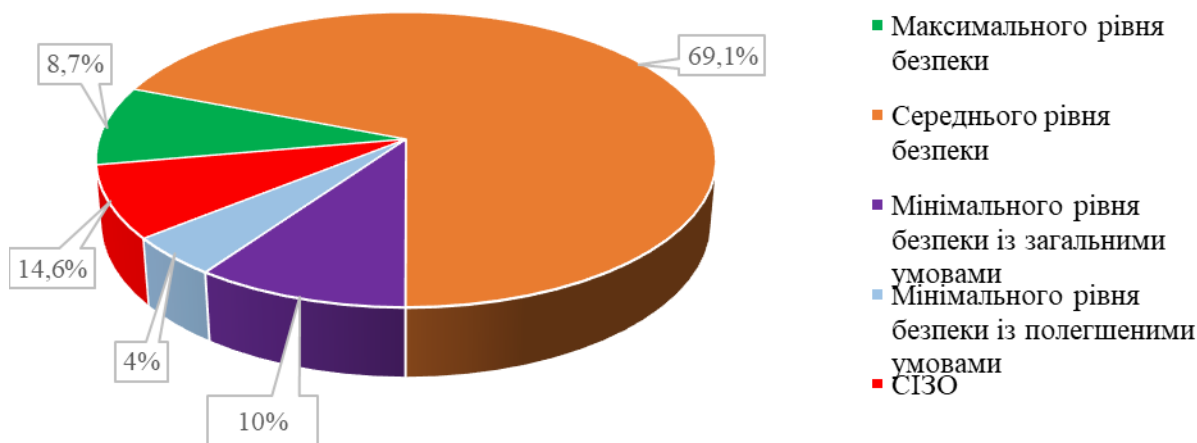
нання покарань. За оцінками експертів, реальна її частка у структурі всіх кримінальних правопорушень може досягати 50 %.

Серед місць відтворення аналізованого виду злочинності цілком очікувано переважають виправні колонії середнього рівня безпеки (див. діаграму 4).

Така структура пояснюється особливостями режиму, якісного складу ув'язнених у відповідних видах установ, а також статистичними факторами, найбільшою наповнюваністю саме установ середнього рівня безпеки.

Діаграма 4

Структура злочинності в установах виконання покарань за критерієм виду установ (2016–2021 рр.)

За даними дослідження Л. Ф. Гули й Н. Л. Гули (2017), які в цілому підтверджуються і результатами нашого наукового пошуку, 75 % злочинів засуджені скоїли у житлових зонах установ, 8,2 % – у виробничих зонах, 6,6 % – на контрагентських об’єктах, 10,2 % – у ДІЗО і ПКТ.

Звертаючись безпосередньо до аналізу стану *ендогенного кримінального радикалізму*

серед засуджених в установах виконання покарань, зауважимо, що статистична картина його відтворення загалом демонструє сталість, за винятком кримінальних правопорушень, передбачених ст. 255-1 КК України (див. табл. 1).

Таблиця 1

Відомості про кількість учинених в установах виконання покарань кримінальних правопорушень, передбачених статтями 115, 121, 255-1 КК України (2016–2021 рр.)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ст. 115	2	2	1	0	1	1
Ст. 121	3	10	1	2	2	2
Ст. 255-1	-	-	-	1	4	28

Умисні вбивства і тяжкі тілесні ушкодження не є надто поширеними злочинами в установах виконання покарань. Сукупно за шестирічний період (2016–2021 рр.) зареєстровано 7 умисних убивств, 20 умисних тяжких тілесних ушкоджень, 33 випадки встановлення або поширення злочинного впливу. Тобто загалом 60 злочинів. Стосовно цієї цифри слід зробити декілька зауважень.

По-перше, цілком логічно припустити, що не всі злочини, передбачені статтями 115 та 121 КК України, вчинені засудженими в установах виконання покарань, можуть бути віднесені до проявів кримінального радикаліз-

му. Так, як засвідчили зібрані нами експертні оцінки серед персоналу виправних колоній, а також здійснений аналіз відповідних обвинувальних вироків, з 7 умисних убивств 5 цілком можуть розглядатись як кримінально радикальні, решта – як учинені з мотивів особистої неприязні. З іншого боку, маємо всі підстави для порушення питання про латентність умисних убивств, зокрема через маскування частини з них, наприклад, під суїциди. За даними аналітиків Громадської правозахисної організації «Донецький меморіал», в середньому по системі установ виконання покарань закритого типу на рік реєструється

близько 60 самогубств¹. Приблизно кожне 10 самогубство викликає питання щодо дійсних його причин (унаслідок самоушкоджень) та може розглядатися як латентне вбивство. Так само умисні вбивства іноді (а надто ініційовані, організовані кримінальними авторитетами – особами, які перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу) маскуються під смерть із патофізіологічних причин (гостра серцева або ниркова недостатність тощо). Як наслідок, за найбільш приблизними оцінками офіційна статистика не дораховується в рік приблизно 15 умисних убивств в установах виконання покарань.

Отже, зважаючи на латентну частину, можемо стверджувати, що рівень кримінально радикальних умисних убивств в установах виконання покарань закритого типу сягає позначки у 20 випадків протягом 6 років. Приблизний щорічний рівень – 3–4 вбивства.

По-друге, застосування аналогічних аналітичних процедур вичленування не пов'язаних із радикалізмом випадків умисних тяжких тілесних ушкоджень дозволяє дійти висновку, що не більш ніж кожен п'ятий випадок учинення злочину, передбаченого ст. 121 КК України, може бути ідентифікований як із проявами кримінального радикалізму. При цьому така категорія кримінальних правопорушень є низьколатентною. Отже, можемо говорити про 4–5 умисних тяжких тілесних ушкоджень протягом 6 років, кваліфікованих як кримінальний радикалізм в установах виконання покарань. Це приблизно 0,8–1 злочин щороку.

По-третє, злочини, передбачені ст. 255-1 КК України, які вчиняються в установах виконання покарань, – це 100 % радикалізм. Нерадикальні прояви встановлення та поширення злочинного впливу, що не викликають супротиву з боку представників криміналітету, інших засуджених, залишаються, як свідчать отримані нами експертні оцінки від працівників ДКВС України, абсолютно латентними. Тому зазначену в таблиці 2 цифру за показниками відтворення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 255-1 КК України, можемо віднести до кримінального радикалізму. Складно виділити середньорічне значення за цим показником через відсутність усталеної тенденції та відносно нещодавні зміни в законодавстві. Вважаємо, що не помилимося, якщо

будемо орієнтуватися по останньому з таблиці 2021 р., тобто по рівню у 28 злочинів.

Отже, результатом цих аналітичних операцій є висновок про те, що приблизний щорічний рівень ендегенного кримінального радикалізму серед засуджених в установах виконання покарань складає 32 злочини. З них 87,5 % – кримінальні правопорушення, передбачені ст. 255-1 КК України, 9,4 % – умисні вбивства, 3,1 % – умисні тяжкі тілесні ушкодження. У структурі загальної злочинності серед ув'язнених (щорічний усереднений показник) частка ендегенного кримінального радикалізму складає близько 6 %.

Серед умисних убивств і тяжких тілесних ушкоджень переважають (близько 80 %) ті, які вчиняються з використанням холодної зброї (ножі) або предметів, спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень (заточки), що серед іншого свідчить про проведення деякої підготовки перед учиненням злочину, його здебільшого не спонтанний, а планований характер. Решта 20 % – це заподіяння смерті чи тяжких тілесних ушкоджень через завдання численних ударів руками та ногами в різні частини тіла потерпілого. Більш ніж 95 % таких випадків припадає на групове побиття.

95,6 % кримінальних правопорушень зі складу ендегенного кримінального радикалізму вчинено у робочі дні. 9 з 10 осіб, які їх вчинили, перебували на профілактичних обліках як злісні порушники режиму у виправних колоніях. 88,5 % злочинів цієї категорії вчинено в житлових зонах установ виконання покарань, 8 % – у виробничих зонах, 3,5 % – у ДІЗО і ПКТ.

Характеризуючи стан *екзогенного кримінального радикалізму* (тобто спрямованого проти адміністрації установ виконання покарань), що виділяється із загального масиву злочинності серед засуджених, наголосимо, що його кримінально-правові контури фіксуються на діяннях, передбачених статтями 147, 258, 294, 342, 345, 348, 349, 391, 392 КК України (принаймні в теоретичній моделі такого радикалізму). Звернення до статистичної інформації конкретно по установам виконання покарань показує картину, наведену в таблиці 2.

Виходячи з таблиці 2, очевидним є перевагування злісної непокори вимогам адміністрації виконання покарань (ст. 391 КК України) серед всього масиву кримінальних правопорушень, що можуть бути віднесені до екзогенного кримінального радикалізму. Практика ж відкриття кримінальних проваджень за ст. 391 КК України свідчить, що серед притягнутих до

¹ Кримінально-виконавча система України в 2019 році. Статистичний огляд // Тюремний портал : сайт. URL: <https://ukrprison.org.ua/articles/1581323348> (дата звернення: 08.11.2022).

кримінальної відповідальності засуджених 70,5 % осіб підтримували злочинні традиції, 10 % відбували покарання вперше, водночас усього у 3 % ця стаття застосовується проти осіб, які належать до так званих злочинних лі-

дерів та авторитетів кримінального середовища. Аналіз злочинності свідчить, що 26 % кримінальних правопорушень засуджені вчиняють у сфері обігу наркотичних засобів (Гула, 2017).

Таблиця 2

Відомості про кількість учинених в установах виконання покарань кримінальних правопорушень, передбачених статтями 115, 121, 255-1 КК України (2016–2021 рр.)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ст. 147	0	0	0	0	0	0
Ст. 294	0	0	3	0	0	1
Ст. 342	5	4	6	10	5	8
Ст. 345	12	20	19	54	52	60
Ст. 348	0	0	0	0	0	0
Ст. 349	0	0	0	0	0	0
Ст. 391	101	39	142	162	144	139
Ст. 392	1	7	2	4	1	4

При цьому, як небезпідставно наголошує А. І. Богатирьов (2020), до 30 % кримінальних проваджень щорічно в установах виконання покарань порушується за ст. 391 КК України за злісну непокору засуджених адміністрації виправної колонії профілактично, тобто з метою запобігання «більш тяжким злочинам». Проте їх аналіз свідчить, що зазначена кримінально-правова норма застосовується неефективно, а також усупереч меті криміналізації цього суспільно небезпечного діяння. Основну групу серед засуджених за ст. 391 КК України становили особи, які позбавлені волі за насильницькі та корисливі злочини – розбої (26,5 %) та крадіжки (42 %). Понад 17 % були засуджені за вбивства або тяжкі тілесні uszkodження, що спричинили смерть потерпілого, з-поміж них лише 18 % відбували покарання вперше, інші були рецидивістами, які мали другу і третю судимості.

Отже, приблизно 30 % зі всього масиву кримінальних правопорушень, передбачених ст. 391 КК України, – це фактично потенційно предикатні форми кримінального радикалізму, які не є такими за змістом діянь. Ще близько 20 %, як засвідчили зібрані нами експертні оцінки серед працівників ДКВС України, – це ті кримінально-протиправні прояви, що за змістом тяжіють до хуліганства, тобто мають на меті проявити зухвалість, цинізм, є по суті егоцентричними феноменами, спрямованими на здобуття поваги й авторитету з боку інших засуджених. Тому вони також предметно не можуть бути віднесені до кримінального ра-

дикалізму у тому його розумінні, що визначений нами в попередніх частинах цього дослідження.

Отже, фактично лише кожен другий факт злісної непокори може бути віднесений до проявів кримінального радикалізму, він являє собою радикальну установку та відповідну лінію поведінки під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк або довічно. У проєкції на числову площину феномена злочинності в установах виконання покарань маємо такі дані: у контурах екзогенного радикалізму частка злісної непокори (ст. 391 КК України) складає 32,5 %, у контурах кримінального радикалізму серед ув'язнених загалом – 22,5 %, у контурах загальної злочинності серед ув'язнених – 13 %.

Другу позицію за частотою проявів в аналізованій структурі кримінальних практик посідають погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів – службових осіб установ виконання покарань (ст. 345 КК України). Їх середньорічний рівень коливається на позначці 36 кримінальних правопорушень. Однак здійснений нами аналіз обвинувальних вироків, а також зібрані експертні оцінки дозволяють дійти висновку, що змістовно до кримінального радикалізму можуть бути віднесені далеко не всі з них, фактично – не більше ніж кожен другий такий випадок. Решта 50 % – спонтанні, емоційні дії, пов'язані з висловленням погроз на адресу вказаних суб'єктів, а також погрози чи насильство, що мають на меті помсту за службову діяльність,

тобто ґрунтуються на особистій неприязні. Тобто кримінальні радикальні погрози або насильство щодо працівників правоохоронних органів (ст. 345 КК України) коливаються на рівні 18 кримінальних правопорушень щороку.

Це саме стосується і опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу (ст. 342 КК України): щорічний їх кримінально-радикальний рівень становить близько 6 кримінальних правопорушень.

Однак цього не можна сказати про бунти в установах виконання покарань. Категорією «бунт» охоплюються випадки масових заворушень (ст. 294 КК України) і дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (ст. 392 КК України). Виносячи «за дужки» кримінально-правові аспекти розмежування цих складів кримінальних правопорушень, зауважимо, що на практиці мають місце кваліфікація схожих діянь як за однією, так і за іншою статтею, з переважанням все ж таки випадків застосування ст. 392 КК України. Щоб не втягуватися у кримінально-правову дискусію, яка не є змістовно важливою для нашого дослідження, зауважимо, що в цій роботі оперуватимемо кримінологічною категорією «бунт», яка об'єднує два вказані види кримінальних правопорушень.

Бунти у виправних колоніях – явище на надто часте, на щастя. За 6 років (2016–2021 р.) зареєстровано 23 бунти різного масштабу та інтенсивності (у 2022 р. сталося ще принаймні 3). Отже, щорічно стається близько 3–4 бунтів. У структурі всієї кримінальної активності в установах виконання покарань вони не перевищують 0,6 %. Однак кожен випадок бунту є досить резонансним та пов'язаний із заподіянням шкоди життю, здоров'ю людей, створенням загроз громадській безпеці, знищенням і пошкодженням майна, серйозним порушенням нормальних умов функціонування установ виконання покарань тощо. Так, наприклад, 27 травня 2019 р. у ДУ «Південна виправна колонія (№ 51)» незадоволені умовами утримання в'язні вчинили бунт, спричинивши тілесні ушкодження працівникам пенітенціарної установи, а також підпалили службовий автомобіль та адміністративну будівлю чергової частини колонії. Дії сімох осіб, які брали активну участь у вказаних подіях, кваліфікували за ст. 392 КК України. За словами адміністрації установи виконання покарань, причиною для бунту стало переведення до іншої установи п'ятеро засуджених негативної спрямованості. Таким способом засуджені прагнули вплинути на адміністрацію та здобути для себе префе-

ренції в умовах утримання, повернути відправлених засуджених¹.

У цьому контексті слід визнати доречною думку А. І. Богатирьова (2017; 2020), який наполягає на тому, що в пенітенціарній системі пріоритетна увага, за аналогією з підходами в низці зарубіжних країн (зокрема, Японії), має приділятися зниженню відчуження засуджених, послабленню впливу на в'язнів закоренілих злочинців, посиленню адаптаційних якостей тощо. Саме на проактивно-адаптаційному, сублімаційному підході як стрижні стратегії протидії радикалізму наполягають також зарубіжні дослідники проблем радикалізації соціальних процесів взагалі та пенітенціарного середовища зокрема (Cross, Snow, 2012; Hiel et al., 2021; Torcal, Magalhaes, 2022). І цей напрям досліджень у вітчизняних реаліях має віднайти свою окрему увагу. Так, у двох монографічних дослідженнях за вказаною проблематикою під авторством Ю. В. Кернякевич-Танасійчук (2019) та С. І. Спільника (2021) ці аспекти лише побіжно згадані й достатньою мірою не розроблені, що залишає вільне місце для подальшого наукового пошуку.

Ще один приклад. 25 липня 2022 р. засуджені Полицької виправної колонії організували бунт: нищили майно та влаштували пожежу в одному із приміщень. Під час досудового розслідування встановлено, що 38-річний засуджений організував групу з 29-ти та 20-ти річних чоловіків та інших ув'язнених. Зокрема, 38-річний зловмисник давав прямі вказівки щодо участі кожного в бунті. Він запевняв, що підтримуватиме його учасників у кримінальному середовищі, а тим, хто відмовлявся, погрожував фізичною розправою. Ув'язнені вивалили ґрати, вибивали стіни, двері та вікна установи, кидали камінням з даху бараку в інших засуджених, закликаючи здійснювати погроми. Своїми діями вони спричинили значні порушення громадського порядку на

¹ Бунт в Одеській колонії. Що відомо на цей момент // Радіо Свобода. 27.05.2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/bunt-v-odeskij-kolonii-sho-vidomo/29966059.html> (дата звернення: 08.11.2022); Бунт в Одеській колонії: оголошені підозри в'язням // РБК-Україна : сайт. 11.02.2020. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/bunt-odesskoy-kolonii-obyavleny-podozreniya-1581428551.html> (дата звернення: 08.11.2022); Бунт у колонії Одеси: ексклюзивне відео зсередины // YouTube : сайт. 29.05.2019. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AuAgEvGie8Q> (дата звернення: 08.11.2022).

території колонії та пожежу, якою знищено та пошкоджено майно установи на загальну суму 1,8 млн грн¹.

Отже, незважаючи на те, що частка бунтів у структурі загальної злочинності в установах виконання покарань складає 0,5–0,6 %, ще раз наголосимо, що ця цифра не повинна вводити в оману з огляду на, як правило, резонансність проявів радикалізму, його підвищену суспільну небезпечність, здатність не лише дестабілізувати ситуацію в установі виконання покарань, ускладнити криміногенну обстановку в ній, а й дестабілізувати суспільно-політичну ситуацію в країні, регіоні держави.

У цьому контексті не зайвим буде вказати, що відповідно до зібраних нами оцінок експертів з окремих працівників центрального апарату Національної поліції України, керівників департаментів, а також Служби безпеки України у перші тижні після початку повномасштабної агресивної війни РФ проти України, тобто після 24 лютого 2022 р., серед іншого спостерігалися керовані російськими спецслужбами спроби дестабілізувати виправні колонії, організувати бунти, використовуючи криміналітет. Ставка на криміналітет робилася і для системної дестабілізації криміногенної обстановки поза місцями позбавлення волі. Лише вдала контррозвідувальна, оперативно-профілактична робота не дала агресорові реалізувати цю частину ворожого плану.

ВИСНОВКИ. Підсумовуючи, зауважимо, що приблизний щорічний рівень ендегенного кримінального радикалізму серед засуджених в установах виконання покарань складає

32 злочини. З них 87,5 % – кримінальні правопорушення, передбачені ст. 255-1 КК України, 9,4 % – умисні вбивства, 3,1 % – умисні тяжкі тілесні ушкодження. У структурі загальної злочинності серед ув'язнених (щорічний усереднений показник) частка ендегенного кримінального радикалізму складає близько 6 %.

Рівень екзогенного кримінального радикалізму у 2021 р. склав 143 кримінальних правопорушення, що є 27,7 % у структурі загальної злочинності в установах виконання покарань. Середньорічне значення відповідних показників протягом 2016–2021 рр. склало 134 кримінальні правопорушення, а усереднена частка у структурі злочинності в установах виконання покарань – 29,5 %.

Сукупні показники екзогенного й ендегенного кримінального радикалізму, тобто кримінального радикалізму серед ув'язнених загалом, демонструють таку картину: середньорічний рівень – 142 кримінальні правопорушення, частка у структурі злочинності серед ув'язнених – 29 %, але без урахування фактору латентності. З урахуванням латентної частини злочинності в установах виконання покарань, зокрема наркозлочинності, насильницьких статевих злочинів, кримінальних правопорушень проти здоров'я, а також проти власності, можемо стверджувати, що реальна частка кримінального радикалізму серед ув'язнених складає близько 10 %. Отже, кожне десяте кримінальне правопорушення серед ув'язнених в установах виконання покарань – прояв кримінального радикалізму.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Бараш Є. Ю. Злочинність у місцях позбавлення волі: основні тенденції та динаміка. *Юридична Україна*. 2017. № 5–6. С. 64–67.
2. Богатирьов А. І. Зарубіжний досвід запобігання злочинності в місцях несвободи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 42. С. 205–208.
3. Богатирьов А. І. Злочинність серед засуджених в місцях несвободи: кримінологічна характеристика та запобігання : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Ірпінь, 2020. 42 с.
4. Васильчук Є. О. Політичний радикалізм та екстремізм як комплекс загроз і викликів національній безпеці України. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 75. С. 517–519.
5. Гула Л. Ф., Гула Н. Л. Кримінологічна характеристика злочинів, вчинених засудженими в установах виконання покарань. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 131–139.
6. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336 с.
7. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних подій у виправних колоніях : монографія. Київ : Золоті ворота, 2013. 472 с.

¹ На Рівненщині через масові заворушення у виправній колонії трьом зловмисникам повідомили про підозру // ВСЕ – тобі зрозуміло : сайт. 23.09.2022. URL: <http://vse.rv.ua/article/narivnensini-cerez-masovi-zavorusenna-u-vipravnij-kolonii-trom-zlovmisnikam-povidomili-pro-pidozru.html> (дата звернення: 08.11.2022).

8. Мар'єнко Л. М. Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного: кримінологічна характеристика та запобігання : монографія. Харків : Факт, 2022. 184 с.
9. Маслова Н. Г. Протидія кримінальному радикалізму в Україні : монографія. Харків : Діса плюс, 2020. 336 с.
10. Орлов Ю. В. Кримінальний акціонізм: від символічності суб'єкта та суб'єктивізації символу. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2022. № 1 (26). С. 49–61.
11. Орлов Ю. В. Модуси буття злочинності: матриця кримінологічного-екзистенціального аналізу. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2021. № 1 (24). С. 85–105.
12. Спільник С. І. Кримінологічна діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України : монографія. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2021. 396 с.
13. Cross R., Snow D. Radicalism within the Context of Social Movements: Processes and Types. *Journal of Strategic Security*. 2012. Vol. 4. Pp. 115–130. DOI: <http://doi.org/10.5038/1944-0472.4.4.5>.
14. Hiel A., Assche J., Haesevoets T., Gremer D., Hodson G. Radical Vision of Radicalism: Political Cynicism, not Incrementally Stronger Partisan Positions, Explains Political Radicalization. *Political Psychology*. 2021. Vol. 43, Iss. 1. Pp. 3–28. DOI: <https://doi.org/10.1111/pops.12785>.
15. Torcal M., Magalhaes P. Ideological extremism, perceived party system polarization, and support for democracy. *European Political Science Review*. 2022. Vol. 14, Iss. 2. Pp. 188–205. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1755773922000066>.

Надійшла до редакції: 10.11.2022

Прийнята до опублікування: 17.12.2022

REFERENCES

1. Barash, Ye. Yu. (2017). Crime in places of deprivation of liberty: main trends and dynamics. *Legal Ukraine*, 5-6, 64-67.
2. Bohatyrov, A. I. (2017). International experience of crime prevention in custodial setting. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 42, 205-208.
3. Bohatyrov, A. I. (2020). *Crime among convicts in prisons: criminological characteristics and prevention* [Doctoral thesis, State Fiscal Service University of Ukraine].
4. Cross, R., & Snow, D. (2012). Radicalism within the Context of Social Movements: Processes and Types. *Journal of Strategic Security*, 4, 115-130. <http://doi.org/10.5038/1944-0472.4.4.5>.
5. Hiel, A., Assche, J., Haesevoets, T., Gremer, D., & Hodson, G. (2021). Radical Vision of Radicalism: Political Cynicism, not Incrementally Stronger Partisan Positions, Explains Political Radicalization. *Political Psychology*, 43(1), 3-28. <https://doi.org/10.1111/pops.12785>.
6. Hula, L. F., & Hula, N. L. (2017). Criminological description of crimes committed by the convicted in the establishments of punishment execution. *Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs*, 3, 131-139.
7. Kerniakevych-Tanasiichuk, Yu. V. (2019). *Criminal and enforcement policy of Ukraine*. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.
8. Kopotun, I. M. (2013). *Prevention of crimes leading to extraordinary events in correctional colonies*. Golden Gate.
9. Marienko, L. M. (2022). *Threat or violence against a judge, public assessor or jury: criminological characteristics and prevention*. Fact.
10. Maslova, N. H. (2020). *Combating criminal radicalism in Ukraine*. Disa plus.
11. Orlov, Yu. V. (2021). Admeasurements of crime: matrix of criminological-existential analysis. *Bulletin of Criminological Association of Ukraine*, 1(24), 85-105.
12. Orlov, Yu. V. (2022). Criminal actionism: from the symbolicity of the subject to the subjectivization of the symbol. *Bulletin of Criminological Association of Ukraine*, 1(26), 49-61.
13. Spilnyk, S. I. (2021). *Criminological activity of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine*. Bila K.O.
14. Torcal, M., & Magalhaes, P. (2022). Ideological extremism, perceived party system polarization, and support for democracy. *European Political Science Review*, 14(2), 188-205. <https://doi.org/10.1017/S1755773922000066>.
15. Vasilchuk, Ye. O. (2013). The political radicalism and extremism as a complex of threats and calls to national safety of Ukraine. *Gileya: scientific herald*, 75, 517-519.

Received the editorial office: 10 November 2022

Accepted for publication: 17 December 2022

ПАВЕЛ ЮРЬЕВИЧ ДАНИЛЬЧЕНКО,

Харьковский национальный университет внутренних дел:

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5973-9414>,

e-mail: 21.1dpy@gmail.com

КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ КРИМИНАЛЬНОГО РАДИКАЛИЗМА СРЕДИ ОСУЖДЕННЫХ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЙ

Статья посвящена исследованию состояния криминального радикализма среди осужденных в учреждениях исполнения наказаний. Установлено, что криминальный радикализм – это запрещенные законом об уголовной ответственности проявления радикального, насильственного влияния на составляющие среды отбывания наказаний с целью их коренного изменения. Криминальный радикализм среди осужденных представлен блоковой структурой, предусматривающей неодинаковое уголовно-правовое содержание и границы соответствующих асоциальных практик. Выделены и охарактеризованы эндогенный и экзогенный криминальный радикализм в учреждениях исполнения наказаний. Совокупные усредненные ежегодные показатели экзогенного и эндогенного криминального радикализма фиксируются на уровне 142 уголовных правонарушения, доля в структуре преступности среди заключенных – 10 %, налицо тенденция к положительному приросту.

Ключевые слова: криминальный радикализм, лишение свободы, учреждение исполнения наказаний, убийство, бунт, уровень, структура.

PAVLO YURIIOVYCH DANYLCHENKO,

Kharkiv National University of Internal Affairs;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5973-9414>,

e-mail: 21.1dpy@gmail.com

CRIMINOLOGICAL ANALYSIS OF CRIMINAL RADICALISM STATE AMONG CONVICTS IN PENAL INSTITUTIONS

The article is devoted to the study of the criminal radicalism state among prisoners in penal institutions. The purpose of the article is to formulate a theoretical model of the criminal radicalism state among prisoners in penal institutions.

It has been found that criminal radicalism is a manifestation of radical, violent influence on the components of the punishment environment, prohibited by the law on criminal liability, with the aim of fundamentally changing them. Criminal radicalism among convicts is represented by a block structure, which provides for unequal criminal law content and limits of relevant anti-social practices. Endogenous and exogenous criminal radicalism in penal institutions has been identified and characterized. The annual level of endogenous criminal radicalism among convicts in penal institutions is 32 crimes, 87.5 % of which are criminal offenses provided for in Art. 255-1 of the Criminal Code of Ukraine, 9.4 % are intentional murders, 3.1 % are intentional grievous bodily harm. In the structure of general crime among prisoners (annual averaged indicator), the share of endogenous criminal radicalism is about 6 %.

In 2021, the level of exogenous criminal radicalism amounted to 143 criminal offenses, which is 27.7 % of the total crime in penitentiary institutions. The average annual value of the relevant indicators in 2016–2021 was 134 criminal offenses, and the average share in the structure of crime in penal institutions was 29.5 %. The aggregate indicators of exogenous and endogenous criminal radicalism, i.e. criminal radicalism among prisoners in general, show the following picture: the average annual level is 142 criminal offenses, the share in the structure of crime among prisoners is 29 %, but without taking into account the latency factor. Taking into account the latent part of crime in penitentiary institutions, especially drug-related crimes, violent sex crimes, criminal offenses against health and property, the real share of criminal radicalism among prisoners is about 10 %. There is a tendency for positive growth.

Key words: criminal radicalism, imprisonment, penal institutions, murder, riot, level, structure.

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Данильченко П. Ю. Кримінологічний аналіз стану кримінального радикалізму серед засуджених в установах виконання покарань. *Право і безпека*. 2022. № 4 (87). С. 145–158. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.4.12>.

Citation (APA): Danylchenko, P. Yu. (2022). Criminological analysis of criminal radicalism state among convicts in penal institutions. *Law and Safety*, 4(87), 145–158. <https://doi.org/10.32631/pb.2022.4.12>.